

Ewa Domańska - Zysk, *Autonomia czy odłączenie? Rola osoby znaczącej w życiu młodzieży z trudnościami w nauce*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2004, ss. 276.

Autorka omawianej książki jest doktorem nauk humanistycznych w dziedzinie pedagogiki pracującym w Katedrze Pedagogiki Specjalnej KUL. Zajmuje się problematyką środowiskowych uwarunkowań trudności szkolnych i znaczeniem wsparcia społecznego dla dzieci i młodzieży z tego rodzaju trudnościami.

Celem książki jest dostarczenie wiedzy służącej lepszemu zrozumieniu problemów młodzieży z trudnościami w nauce uczącej się w polskich gimnazjach oraz ukazanie roli osób znaczących i wpływu wsparcia społecznego na osiągnięcia szkolne młodzieży.

Książka składa się z pięciu rozdziałów. Część teoretyczną książki stanowią rozdziały zatytułowane: *Młodzież z trudnościami w nauce w świetle dotychczasowych badań*, *Rola relacji z osobami znaczącymi w okresie dojrzewania* oraz *Osiągnięcia szkolne młodzieży a relacje z osobami znaczącymi*. Część empiryczna omawianej pozycji zawiera rozdziały: *Metodologia badań nad relacjami z osobami znaczącymi* oraz *Analiza wyników badań dotyczących relacji z osobami znaczącymi i wyników w nauce uczniów gimnazjum*.

We wstępie omawianej pracy możemy przeczytać, że młodzi ludzie z trudnościami w nauce napotykać w okresie dorastania szczególne problemy. Przeżywanie sytuacji niepowodzenia przyczynia się do zwątpienia w swoje intelektualne możliwości i postrzegania wszelkich wysiłków jako daremne. Ta postawa w dzisiejszym świecie wiąże się często z trudnościami w znalezieniu pracy, a także z brakiem społecznej akceptacji. Grupa młodzieży gimnazjalnej, mająca trudności w nauce, wymaga – jak pisze Autorka – wyjątkowo uważnego spojrzenia i profesjonalnej pomocy (s. 7-8). Dlatego poruszana w omawianej książce problematyka jest dziś bardzo aktualna i praktycznie użyteczna.

W książce omówione zostały modele wyjaśniania przyczyn trudności w nauce. Wśród nich znalazło się ujęcie neuropsychologiczne, rozwojowe, środowiskowe oraz wielowymiarowe, które prezentowane jest przez większość polskich pedagogów. W celu wyjaśnienia zjawiska trudności w nauce młodzieży gimnazjalnej Autorka uznała za konieczne dokładne scharakteryzowanie wybranych społecznych uwarunkowań trudności w nauce, takich jak: materialny i mieszkaniowy status rodziny, kultura domu rodzinnego, stosunki prawno-społeczne między członkami rodziny, alkoholizm oraz liczebność rodziny. W dalszej części pracy Autorka rozpatruje wpływ niepowodzeń szkolnych na dalsze losy młodzieży. Wysuwa tezę, że powodzenie bądź niepowodzenie szkolne jest istotnym czynnikiem rozwoju psychicznego, społecznego i emocjonalnego młodego człowieka.

Czytelnik w książce *Autonomia czy odłączenie?* znajdzie szeroki przegląd i prezentację dotychczasowych badań nad wpływem osoby znaczącej (*significant*

others) na proces wychowania i kształcenia młodego pokolenia. Istotnym atutem omawianej pozycji jest niewątpliwie to, że opiera się ona na licznych badaniach przeprowadzonych w innych krajach, głównie anglojęzycznych oraz posiada bogatą bibliografię (ok. 350 pozycji).

W innej części pracy spotykamy definicje terminu „osoba znacząca” używane przez uczonych w swoich poszukiwaniach badawczych. Jedną z ciekawszych przytoczonych definicji, podana przez Lacković-Grgin, określa *significant others* jako osoby, które wyjątkowo cenimy i których opinie o nas samych mają dla nas znaczenie. Ta wyjątkowość osób znaczących przyczynia się do tego, że wywierają one duży wpływ szczególnie na procesy samookreślenia się i samooceny (s. 69).

Przedmiotem badań prezentowanych przez Autorkę „jest funkcjonowanie młodzieży gimnazjalnej z trudnościami i bez trudności w nauce w zakresie relacji z osobami znaczącymi, a szczególnie w zakresie różnic w otrzymywanym od osób znaczących wsparciu społecznym” (s. 134). Z kolei przyjęte podejście badawcze określono jako hipotetyczno-dedukcyjne, w którym istotą postępowania badawczego jest weryfikacja hipotez. Celem poznawczym badań uczyniono próbę określenia rodzaju i siły związku między relacjami z osobami znaczącymi a osiąganymi przez młodzież wynikami w nauce. Celem praktycznym jest takie opracowanie badań, by stworzyć możliwość wykorzystania dostarczonej wiedzy osobom pracującym z młodzieżą z trudnościami w nauce. Główny problem rozprawy brzmi: „Czy istnieją i jakie są różnice w zakresie relacji młodzieży z osobami znaczącymi otrzymywanego od osób znaczących wsparcia społecznego w grupach uczniów gimnazjum z trudnościami w nauce (grupa badawcza) i uczniów gimnazjum bez trudności w nauce (grupa kontrolna)?” (s. 135).

Istotnym atutem książki Ewy Domagały-Zyśk jest fakt, że w celu wyjaśnienia roli osoby znaczącej Autorka odwołuje się do filozoficznych koncepcji dotyczących relacji międzypersonalnych. Na szczególne wyróżnienie zasługuje przytoczone zagadnienie normy personalistycznej Karola Wojtyły. Przedstawione zostają tu relacje człowieka z innymi ludźmi, umożliwiające osobie aktualizację jej potencjalności. Relacje mające odniesienie w relacji wychowawczej – według Wojtyły – to: bliźni, uczestnictwo, sympatia, koleżeństwo, upodobanie, przyjaźń. Z kolei – zgodnie z koncepcją pedagogiki otwartej M. Nowaka – zaakcentowana została osobista postawa wychowawcy jako najistotniejszy czynnik wychowania.

Na podstawie badań przeprowadzonych przez Autorkę książki nasuwają się między innymi wnioski, że trudnościom w uczeniu się młodzieży gimnazjum towarzyszą złe relacje z osobami znaczącymi, a także, że uczniowie ci nominują mniej osób jako osoby znaczące niż uczniowie bez trudności oraz że rzadziej wskazują ojca jako osobę znaczącą. Poza tym stwierdzono istotne różnice w relacjach z nauczycielem. W wynikach zwraca uwagę fakt, że niskie oceny szkolne wyraźnie korespondują z niską jakością wsparcia otrzymywanego przez ucznia od nauczyciela. Uczniowie z trudnościami mają z nim gorsze relacje i otrzymują od niego mniej wsparcia społecznego. Badania wykazały też, że część osób znaczących to osoby znaczące negatywnie.

Książkę kończy konkluzja dotycząca pomysłu na wspieranie uczniów z trudnościami i zapobieganie powstawaniu zjawiska niepowodzenia szkolnego. „Aby pomagać uczniom z trudnościami w nauce, należy uczyć ich budowania i podtrzymywania

znaczących relacji z bliskimi osobami, z rodzicami, rówieśnikami, nauczycielami. Jest to gwarantem otrzymywania od nich dużego wsparcia społecznego, które jest z kolei warunkiem prawidłowego rozwoju młodego człowieka i osiągania sukcesów w szkole” (s. 228).

W aneksie książki zamieszczono zastosowane w badaniach narzędzia badawcze opracowane przez Autorkę, takie jak: Karta indywidualna, Kwestionariusze: „Osoba znacząca w moim życiu”, „Która z osób znaczących...?”, „Moi rodzice, rodzeństwo, przyjaciele i nauczyciele”, oraz Skale: „Moi Przyjaciele”, „Moja Matka”, „Mój Ojciec”, Test Zdań Niedokończonych „Mój nauczyciel / moja nauczycielka” oraz Kwestionariusz ocen. Narzędzia te z powodzeniem mogą być używane w celu zdiagnozowania, jakie osoby młodzież wybiera jako znaczące, jakiego rodzaju wsparcia one udzielają oraz w celu poznania specyficznych aspektów relacji uczniów z osobami znaczącymi, a także umożliwiają porównanie roli poszczególnych osób znaczących. Ponadto narzędzia te służą diagnozie środowiska rówieśniczego jako potencjalnej grupy wsparcia oraz diagnozie specyfiki relacji młodego człowieka z rodzicami. Z kolei bardzo ciekawym narzędziem jest Test Zdań Niedokończonych „Mój nauczyciel” służący ocenie istoty relacji między uczniem a nauczycielem określonym jako znaczący.

Jako propozycję dalszych kierunków badań Autorka podaje problematykę związku między bliskimi relacjami z rówieśnikami a wynikami w nauce oraz badania porównawcze środowiska rodzinnego i rówieśniczego uczniów, a także związek między wynikami w nauce a wartościami wsparcia otrzymywanego od rodziców i rówieśników.

Książka *Autonomia czy odłączenie?*, a szczególnie wiedza uzyskana metodą badań empirycznych, może okazać się niezwykle przydatna dla rodziców, nauczycieli i wychowawców w pracy z uczniami gimnazjum mającymi trudności w nauce oraz dla osób zajmujących się terapią tych uczniów. Ważnym walorem publikacji jest fakt, że Autorka posługuje się językiem jasnym i zrozumiałym dla przeciętnego czytelnika, nie znającego naukowej terminologii. Książka może znaleźć odbiorców zarówno wśród naukowców, jak i rodziców oraz innych osób zainteresowanych pomocą młodzieży borykającej się z trudnościami w nauce. Czytelnik znajdzie w tej książce bardzo bogatą wiedzę na temat wpływu relacji młodzieży gimnazjalnej z rodzicami, przyjaciółmi i nauczycielami na osiągnięcia szkolne oraz zapozna się z problematyką przyczyn leżących u podstaw niepowodzeń szkolnych.

Aleksandra Borowicz
Katedra Pedagogiki Specjalnej KUL